

i15 Konfucianismus

Jméno *Konfucius* je latinizovanou podobou *Kchung-fu-c'*, v Číně častěji jen *Kchung-c'*, v překladu *Mistr Kchung*. Konfucius žil 551-478/9 před n.l., pocházel ze třídy vzdělanců, krátce byl ve službách místního krále, později už jen putoval a vyučoval. Nechtěl založit nové učení, nýbrž jen obnovit starou „původní“ tradici. Obdivoval staré kanonické spisy, zvláště knihu proměn *I-t'ing* a knihu obřadů *Li-ti*.

Hans Küng¹ píše: Dlouhá a proměnlivá byla cesta od Mistra Kchunga, filosofa mezi mnoha jinými, ve své době namnoze neváženého, ke Konfuciovi, který se stal mudrcem vůbec, jemuž se připisovalo stále více a více spisů a zasvěcovalo stále více chrámů, který byl císařským ediktem z 30. prosince 1906, to znamená krátce před svržením mandžuské dynastie, ztotožněn s božstvy nebe a země. Prof. **Jan Heller**² dodává: Je paradoxní, že konfuciánská „státní církev“, jejíž mistr a zakladatel bohy pomíjel, přijala do svého panteonu jako boha nejen jeho samého, ale i řadu dalších...

Konfuciovo učení se šířilo postupně. Asi 140 před n.l. byly jeho spisy zavedeny do škol a nařízeno Konfuciovo uctívání, v 1.stol. n.l. se mu začalo obětovat, od 7. stol. nese titul „nejvyšší mistr“ a staví se mu chrámy, od 11. stol. přidány tituly „svatý“ a „kníže“, až je na počátku 20tého století je prohlášen „božstvem“.

Konfucius sám nic nese-psal. Žáci sepsali jeho „*Hovory*“ (Lun-jü), což je sbírka jednotlivých výroků, anekdot a rozprav, má 20 kapitol, 497 veršů, česky vyšlo 1940 v překladu V.Lesného a J.Průška.

Konfuciovův vnuk přidal „Učení středu“ (Čung-jung), později „Velké studium“ (Ta-süe), po delším čase se objevuje sedm knih popularizátora *Meng-c'*. Nakonec stálo vedle sebe pět

starších kanonických knih, tj. *wu-t'ing*, na které Konfucius navazoval + vlastní *Hovory* Konfucia + deuterokanonické knihy pozdější, sepsané jeho pokračovateli a popularizátory, zvané *šu-spisy*. Tyto spisy měly pohnuté osudy: roku 213 před n.l. byly knihy páleny, roku 140 před n.l. byly naopak zavedeny do škol a roku 125 před n.l. byly učiněny základem úřednických zkoušek.

Konfucius nerozvíjel systematické učení, systematizace se objevuje až díky *Menciovi* (cca 371-289 př.n.l.) a *Sün-c'ovi* (cca 298-238 př.n.l.).

V obraně proti buddhismu, pronikajícímu do Číny, se začala vyvíjet novokonfuciánská scholastika, která byla dokončena ve 13. stol. n.l. autorem *Ču-Si*, který je charakterizován jako čínská obdoba Tomáš Akvinského. Oficiálním učení Číny byl konfucianismus až do pádu císařství 1911.

„Konfucianismus“ je ovšem západní označení pro tuto čínskou tradici. Číňané sami mluví obyčejně o *žu-t'ia* nebo *žu-t'iao*, což znamená tolik co „škola“ nebo „učení vzdělanců“.

Podle vlastního líčení byl Konfucius také nábožensky založený člověk, který věřil v Nebesa jako osobního boha a jenž se snažil vůli Nebes pochopit a řídit se jí. Ale vzhledem k důrazům, které kladl, bylo jeho učení v konečném výsledku redukováno na etiku namísto na prostředkování náboženství, které sám sdílel.

Konfuciovo pojetí mravnosti má sice metafyzický charakter, je sebebodřízením ontologické struktury, která je podstatou jsoucná, ale Konfucius nezná zjevení ani nezdůrazňuje boha či bohy. Říká: „Čtyři roční doby se střídají, všichni tvorové se rodí, cožpak při tom nebe mluví?“ Proto nezná ani prosebnou modlitbu. O posmrtný život se nezajímá, říká: „Když neznám ještě ani život, jak mám znát smrt?“ Lze hovořit o programové noetické redukci na otázky, které mají praktický význam.

Konfucius je ztělesněná korektnost vůči starým tradicím. Také vůči běžným náboženským obřadům projevoval úctu, říká: „Vznešený cítí úctu před ustanovením nebes, před velkými muži a před slovy svatých.“ Základem všeho jsou rity – obřady či řady, zvané čínsky *li*. Ty nazývá „kořeny vesmíru, který se dělí na nebe a zemi“ a „velkým průlomem k pochopení nebeského tao“.

Prof. **Jan Heller** shrnuje: „Kdybychom chtěli konfucianismus nějak stručně charakterizovat (ovšem jen přibližně), mohli bychom možná říci, že jeho podstatou je sakralizace stávajícího mravního řádu a tím i sakralizace hierarchických struktur. Odtud je pochopitelná neobyčejná státotvornost konfucianismu, který byl po více než dva tisíce let oficiální ideologií Číny.“³

Pěknou ilustrací typických konfuciánských postojů i jejich ochuzující jednostrunnosti je *soudce Ti* z románů Roberta Gulika⁴. Předobrazem této literární postavy byl soudce Ti Žen-ťie, vévoda z Liangu, který žil v letech 630 - 700 po Kr. Jen několik krátkých ukázek:

„Jako zapřisáhlý konfucián neměl soudce Ti příliš porozumění pro modlářské lidové kultury. Ale ta krásná usměvavá tvář v něm vzbudila podivný neklid ... Pronesl mírně: „Jsi jen modla rukou člověka stvořená, ale stojíš tu jako obraz toho, co člověk nemůže znát a co poznat mu není údělem dopřáno. A jako takové ti zde skládám svou pokornou poklonu.“
[*Císařova perla, str. 24 a 157*]

„Soudce Ti zastával úzkoprsý konfuciánský názor, že jediná poezie, hodná toho jména, musí sloužit etickým nebo didaktickým účelům... Verše, které byly jen lyrickými výlevy nebo zaznamenávaly pouze prchavé pocity, ho příliš nezajímaly. Ale teď musel uznat, že mistrné ovládnutí jazyka a

originální metaforika propůjčují poezii paní Tengové podmanivou krásu. [*Lakový paraván, 103-4*].

„»Nejsem nevěřící člověk«, přerušil ho soudce Ti, »a jsem ten poslední, kdo by popíral, že úkazy z Podsvětí občas zasahují do života obyčejných smrtelníků. Na druhé straně pevně věřím, že kdo má čisté svědomí, nemusí se bát duchů ani strašidel. Spravedlnost vládne nad oběma světy, nad tím viditelným i nad neviditelným.«“ [*Vražedný zvon, str.180*]

„Pohled na osamělé plachetnice na měsíčním světlem zalitém jezeře, zvuky chrámových zvonů nesoucích se nocí... Někdy se sám sebe ptám, zda nejsou tyto věci přece jen důležitější než celý náš komplikovaný oficiální život.“ [*Slavné příběhy soudce Ti, str.23; toto je Gulikův překlad autentického čínského detektivního románu z 18.stol.*]

Při srovnávání konfucianismu s křesťanstvím jsme si povšimli zejména těchto shod a rozdílů: Konfucius zdůrazňoval, jak důležitá je kvalita lidských vztahů: „Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“ („Hovory“ 15,23) V tomto tzv. negativním zlatém pravidlu je vyjádřena jeho základní myšlenka. **Ježíš** naopak vyjadřuje tutéž myšlenku v duchu hebrejského myšlení (rabbi Hilel) pozitivní formulací: „Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi.“ (Mt 7,12).

Rozdíl je hlubší než jen negativní či pozitivní formulace „zlatého pravidla“. Konfuciova antropocetričnost klade užší meze lásky k bližnímu než teocetričnost Ježíše z Nazareta, jak lze ukázat na vztahu k nepřátelům. „Kdosi řekl: »Dobrotou odplácet bezpráví, co s tím?« Mistr řekl: »Čím pak odplácet dobrotu? Spravedlností... by se mělo odplácet bezpráví, dobrotou by se měla odplácet dobrota«“ („Hovory“ 14,36) U **Ježíše** je tomu zcela jinak: „Dobře číňte těm, kteří vás

nenávidí. Žehnejte těm, kdo vás proklínají, modlete se za ty, kdo vám ubližují“ (Lk 3,27n; srv. Mt 5,43n).

Není toho požadováno Ježíšem příliš? Tak se může ptát nejen konfucián. Odpověď zní: Tak daleko může člověk jít - což není všeobecný příkaz, nýbrž platí to případ od případu! Ale proč vlastně? Protože Bůh sám miluje všechny lidi, nechává slunce svítit a déšť padat na dobré i zlé a jeho láska se sklání také k nehodným (a kdo není nehodným?! To je zřejmě hlavní rozdíl mezi křesťanstvím a konfucianismem.

Ve všech světových náboženstvích je inferiorní postavení žen bolavým místem - je tomu tak i v konfucianismu. Konfucius (v tom je zásadně jiný než Ježíš z Nazareta) ženy ignoruje anebo je apostrofuje nepřiznivými poznámkami: „S ženami a lidmi nízkého rodu je těžko jednat. Jsi-li k nim laskavý, jsou vzpurní, a udržuješ-li je v povzdálí, hněvají se na to“ („Hovory“ 17,25)

Pro konfuciánství je jistě typický konformita s politickou mocí. Na čínské půdě taoisté odhalili rozpornost konfuciánského životního postoje, začlenění do běžných životních drah a úřednické mentality. Konfuciánští učenci, většinou držitelé úřadů, svůj soukromý a společenský život příliš konformně sladují s politickým systémem. To jistě není postoj doporučovaný Ježíšem, který jasně odlišuje království Boží a císařovo: „Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři, a co Božího, Bohu.“ (Mt 22,21 kral.) Jiná otázka jest, jak to vypadá tam, kde trůn a oltář srůstají.

Dvoutisíciletá konfuciánská tradice má zřejmě svůj velký význam i v naší době, neboť lze říci, že „je zdrojem poslušnosti k vládě.“⁵



¹ Hans Küng a Julia Ching: Křesťanství a náboženství Číny, str.111

² Jan Heller a Milan Mrázek: Nástin religionistiky, str. 180

³ Nástin religionistiky, cit.dílo, str. 179

⁴ Robert van Gulik je vzdělaný sinolog, který teprve po překlade starých čínských detektivních románů přikročil k jejich sepisování ve stejném duchu.

⁵ Viz např. úvahy Jana Dudy: Postaví se obr na obě nohy? , MF Dnes 18.8.2007